IN ADVENTU FRANCISCI III.
LOTHARINGIAE, BARRI ET MAGNI ETRURIAE DUCIS

AD FLORENTINOS ORATIO

CORAM

ZENOBIO DE' RICCI

ORDINIS HIEROSOLYMARII EQUITE COMMENDATARIO
ET EJUSDEM MAGNI DUCIS A CUBICULO

PRINCIPIS MANDATO AC NOMINE PRAESIDENTE

HABITA

IN AEDE S. JOANNIS EVANGELISTAE

VII. KAL. MARTIAS

AB HIERONYMO LAGOMARSINO
E SOC. JESU.

FLORENTIAE. MDCCXXXIX.

EX TYPOGRAPHIO ANTONII MARIAE ALBIZZINII.
Praeſidum permiſſu.

Digitized by Google

Digitized by Google

ORATIO.

SI veſtrum incredibilem maerorem, Florentini, in acerbiſſimo luctuoſiſſimoque JOANNIS GASTONIS PRIMI funere, non obſcuris doloris ſignificationibus Collegii hujus Sodales olim proſequuti ſumus; dabitis iiſdem, opinor, hanc veniam, ut ſummam laetitiam veſtram in auſpicatiſſimo jucundiſſimoque FRANCISCI TERTII adventu, publica etiam atque illuſtri gratulatione proſequamur. Neque enim minus aequum vobis debet videri, laetari nos in veſtris foelicitatibus, quam maeſtos in acerbitatibus fuiſſe. Certe, ſi non tantam in ſecundis rebus veſtris prae nobis laetitiam ferremus, quantum maeroris atque triſtitiae in adverſis oſtendimus, ſimulatus ille ipſe dolor videri poſſet, nec magis veſtra cauſa, quam privato noſtro aliquo incommodo eſſe ſuſceptus.

Digitized by Google

Non enim poſſumus acerbe caſus triſtes aliorum ferre, ut non iidem jucunde proſperos ac fortunatos feramus. Ac tum quidem vox Oratoris audita eſt nulla ex hoc loco; vel quod propter vim inuſitati doloris obmutueramus, vel quod nulla orationis noſtrae facultate levari aegritudinem veſtram poſſe confideremus, vel denique quod conſolandi provinciam melioribus auctoribus integram reſervari mallemus. At vero in hoc tempore, domeſtico etiam ex noſtroque numero eſſe locum Oratori intelligimus. Neque enim aut laetitiae comes eſt taciturnitas, aut non aliquem voce etiam noſtra laetitiae veſtrae cumulum afferre nos poſſe ſperamus, aut, etiamſi gratulationis officium aeque commode atque alios exſequi te poſſe diffidas, idcirco eſſe praetermittendum homines arbitrantur. Ego autem, cui hae partes impoſitae ſunt ac demandatae, vobis ut, in recentiſſima hac tantaque laetitia veſtra, omnium meorum Sodalium nomine gratuler, ſatis me illis meoque muneri eſſe facturum confido, ſi laetitiae hujus ipſius veſtrae cauſas mea oratione complexus, & foelicitatem veſtram in Francisci Tertii fortunatiſſimo imperio retentam ac conſtitutam commemorans, jure ac merito tantopere laetari vos ejus adventu praeſentiaque docuero. Vos quaeſo atque obteſtor, ut me de foelicitate veſtra, maxime libenti animo ſtudioſoque dicentem, benignitate atque benevolentia ea, qua conſueſtis, audiatis.

Ac primum quantae foelicitati veſtrae tribuendum eſt, Florentini, quod ſine ulla hoſtilis belli vobiſque calamitoſi non modo vi aut impreſſione, ſed ne terrore quidem aut ſuſpicione, Etruſci hujus imperii

tan-

Digitized by Google

tanta ſit nuper facta mutatio ; eaque tranquillitate ac quiete novus hic repente dominatus ſtatuſque rerum conſtitueretur , ut non externus atque longinquus accitus , ſed domeſticus & paratus ac praeſens adſcitus eſſe heres videatur ? Repetite ac vobiſcum ipſi recordamini praeteritorum temporum memoriam , vetuſtiſſimis annalium monumentis ac litteris conſignatam . Vix reperietis , ſine gravibus bellis ſummaque rerum omnium perturbatione atque hominum maximis calamitatibus , alienorum in vacua imperia ſucceſſiones contigiſſe . Quae quidem ego bella ut juſtiſſima plerumque , nec , niſi legitimi juris obtinendi voluntate aut certe opinione , fuiſſe ſuſcepta concedam : tamen vehementer miſeras ac calamitoſas videri eas gentes neceſſe eſt , de quarum imperio , vel juſtiſſimo jure , utrimque certatur . Quin etiam , quo juſtius cepiſſe arma ſibi pars utraque videtur , eo acrius pertinaciuſque contendunt , eo minus ab injuriis ac detrimentis inferendis abſiſtunt : contingitque nonnumquam , ut miſerandum in modum diripiantur urbes , regioneſque vaſtentur eae , quarum poſſeſſionem ac fructum ſibi quiſque depoſcit belloque perſequitur : ut ſaepe is , qui vicit , non ſatis aut ubi conſiſtat , aut quibus imperet , habeat . Veritus enim , ne ſuum facere non poſſet , quo de contendebat , perdere illud maluit , quam ſuis hoſtibus concedere ; quumque adimere illis vellet , quod poſſiderent , ſibi vix , quo potiretur , reliquit . Itaque ſic tandem domini plerique evadunt , ut eos , quos appetere ac propemodum deperire videbantur , partim perdiderint , partim afflixerint ; & in fidem amicitiamque recipiant , quos ante tamquam

adverſarios atque hoſtes tractarunt, quorumque bonis atque fortunis bellum funeſtiſſimum intulerunt. Qui quidem ſi imperium moderate ferunt, fortes eos ego atque etiam ſapientes appellare poſſim; foelices ac fortunatos appellare quis poſſit? Vos prope uni, Florentini, in omni fere temporum memoria, hoc aſſequuti eſtis, ut, vetuſtis dominis amiſſis, in novorum poteſtatem, ſine partium contentione ac ſine ulla veſtra calamitate, veniretis. Inventus eſt, qui ita praeeſſe vobis atque imperare voluerit, ut, niſi vobis rebuſque veſtris ſalvis atque incolumibus, imperium recuſaturus videretur; qui non aut improvidos occuparet, aut invitos ac repugnantes caperet, aut, quos alii etiam depoſcerent, ſibi uni vi atque armis vindicaret: ſed volentes atque exoptantes, nemine interveniente aut recuſante, non tam ſub ditionem ac poteſtatem redigeret, quam in ſuam fidem patrociniumque reciperet; qui denique non otium vobis ac tranquillitatem bello turbiſque ac jacturis veſtris quaeſierit, ſed beatiſſimam pacem ac ſempiternam pacis adjumentis atque inſignibus conſtituerit: ut non iratus vobis Deus immortalis, id quod nonnulli ſuſpicabantur, ob aliquod delictum, qui optimum veſtrique amantiſſimum principem e medio repente ſuſtulerit, ſed certe placatus atque amicus ſit exiſtimandus; qui, ſiquidem illa eventura erant, quae acciderunt, ita res admiranda quadam providentia gubernarit, ut, in tanta imperii, tamquam orbis, converſione, vix impreſſam orbitam videretis, mutatiſque repente dominis, veſtrae priſtinae foelicitatis minime eſſe immutatam conditionem ſentiretis. Ita vobis ſuperior eſt

prin-

Digitized by Google

princeps ereptus, ut continuo ſit alter maxime opportunus ac commodus, Dei benignitate, donatus; nec ille ſucceſſorem imperii hunc temere fortuitoque nactus, ſed conſilio ac voluntate deſtinaſſe & reliquiſſe heredem videatur. Certe ſi non JOANNES GASTO ſine liberis deceſſiſſet, ſi moriens, id quod tunc optabatis, filio alicui ſuo imperium atque opes ſuas tradidiſſet, non video quî tranquillius id ac minore cum rerum veſtrarum motu tranſigi, quî melius tum vobis, Florentini, conſuli poſſet.

Sinite me, quaeſo, hoc loco, recentis laetitiae veſtrae augendae cumulandaeque cauſa, pauliſper veteris doloris veſtri memoriam recordando renovare. Neque enim refricare vulnus illud commemorando, ſed obduci plane cicatricem, ſi qua hiabat, praeſentium rerum adſpectu volo. Scio, id vulgo in principibus, iis preſertim, quibus diu manſuetis ac commodis uſi ſumus, expeti atque efflagitari, ut, ſiquidem mori ipſi debent, non toti quodammodo moriantur; aliquemque ex ſeſe genitum ac procreatum in ſpem generis ſubmittentes, ſuam quamdam expreſſam in eo vivamque imaginem hinc abeuntes relinquant. Quod ubi contingit, levatur magna ex parte in principum ſuorum obitu luctus populorum. Non omnino deſtitutos ſeſe homines unius morte arbitrantur, quos alicui ex eadem ſtirpe ſuperſtiti concreditos & commendatos intelligunt: paternamque in filiis atque avitam virtutem, animos praeſertim illos liberales, mites, amantes, de ſuis populis unice ſollicitos atque anxios, eſſe iterum revocandos atque inſtaurandos confidunt. Hac illi ſpe erecti atque elati

 nihil

nihil tam averſantur atque exhorreſcunt, quam ſuorum principum orbitates, nihil tam exoptant ac poſcunt, quam regiae ſobolis propagationem. Quam ſi impetrarint, praeſertim poſt longam votorum ſpem atque exſpectationem, videmus, eos prae gaudio, non geſtire atque exſultare, ſed propemodum inſanire. Non poſſum equidem, quod bonum pleriſque mortalium videtur, non bonum ducere. Niſi multae ac magnae utilitates in principum liberis oſtenderentur, non tantopere de iis expetendis atque efflagitandis univerſae gentes conſentirent. Ineſt profecto ſua commoditas, & ad plurimas cum publicas tum privatas res, in perpetua principum ex eadem gente ſucceſſione, opportunitas. Fruantur ſane eo bono, quibus datum eſt; quo vos etiam, Florentini, ſi ita ſuperis viſum eſſet, frueremini. Verumtamen ſic intelligite; alia vobis ratione, atque haud ſcio an commodiore, ab Deo immortali, cui certe eſtis chariſſimi, eſſe proviſum. Nihil eſſe video de veſtra foelicitate detractum: detractum dico? aliquid etiam eſſe illi additum confirmo. Etſi enim, naſcentibus principum liberis, populorum ſit tanta laetitia; eaque re una homines maximum reipublicae bonum, ſuamque omnem incolumitatem contineri ac dignitatem putent; tamen, quam ſaepe ſua ipſorum ſpe atque opinione fallantur, nec cauſam fuiſſe, cur tantopere iis naſcentibus laetarentur, quos adultos parum ſibi aliquando commodos, ſive imbecillitate conſilii, ſive naturae ac voluntatis pravitate, experiuntur; teſtantur ſcilicet quotquot in hereditariis imperiis non boni principes exſtiterunt. Quod ſi, jam tum in naſcendo, quales

fu-

Digitized by Google

futuri eſſent, aliquo certo ſigno atque indicio declararetur; ſi de eorum ſapientia, juſtitia, liberalitate, de reliquis virtutibus, quibus rempublicam adminiſtraturi olim ſunt, tanto ante ſciri ac provideri ſine ullo errore poſſet: tum profecto, liquida plane atque ſincera, nec ulla metus aut ſuſpicionis acerbitate permiſta, populorum voluptas, & in recens natis principibus laetitia illa eſſet ac gratulatio juſtiſſima. Ac ne tum quidem non aliquid tamen ad eam augendam ac cumulandam poſſet accedere, ſi, quae bona in univerſos olim profectura conſpicerentur, eorum fructus, non in ſpem futuri temporis dilati, in ipſo naſcendi exordio maturi atque uberes perciperentur. Etenim, ſi jucunda eſt boni, quod certo futurum ſcimus, exſpectatio, multo eſt certe jucundior ipſa perceptio; quum, niſi nos id percepturos confideremus, non modo exſpectationis jucunditas, ſed ne exſpectatio quidem ulla eſſe poſſet. Hoc igitur vobis pulcherrimum ac jucundiſſimum deputo, Florentini, quod non incerto rerum eventui commiſſa, neque in longinqui temporis ſpem rejecta ſit veſtra foelicitas: verum, quo primum tempore vobis eſt imperii veſtri ſucceſſor atque heres oſtenſus, is & firmata aetate, & maturo conſilio, & rebus omnibus ad veſtra ſumma commoda maxime aptis atque opportunis contigerit: ut neque incerta neque diuturna exſpectatione ſuſpenſi atque anxii quidquam de veſtra ſumma laetitia ac foelicitate deperderetis. Talem repente principem habuiſtis, qualem neque ſemper, & non niſi ſero, habere reliquae nationes ſolent. Non, qualis evaſurus eſſet, umquam dubitaſtis. Evaſerat jam

ſum-

ſummus, quum primum vobis eſt datus. Non diu ſpem ac vota duxiſtis. Vix frui priore bono deſieratis, quum, circumſcripta exſpectandi omni mora ac ſollicitudine, alterum bonum eſt vobis oblatum. At quale bonum, Deus immortalis! Namque hoc ad foelicitatem veſtram maxime pertinet, Florentini, non modo quod tanto cum reipublicae otio ac tranquillitate, quod ſine animorum, qualis evaſurus eſſet, ancipiti dubitatione, quod ſine morae atque exſpectationis moleſtia, ſed quod tanta nobilitate conſpicuus, tantis virtutibus praeditus, tamque ex omni parte perfectus vobis princeps obtigerit.

Si generis vetuſtam neque interruptam claritatem ſpectarimus, audebo dicere, ne ſi optio quidem daretur, ex clariore magiſque nobilitata gente deligi potuiſſe. Ab ipſo Carolo, Francorum rege, in quem longo intervallo Romanorum vetus imperium revocatum eſt atque tranſlatum, quique non populari adſentatione, ſed incredibilium virtutum admiratione, Magni cognomen eſt conſequutus, Lotharingicae familiae hujus duci primordia non ignoratis. Num multas toto orbe terrarum familias arbitramini tam antiqua tamque illuſtri poſſe nobilitate cenſeri? Non-ne, ſi quae ampliſſimae exiſtimantur, ab eodem illo auctore ac principe amplitudinem ſuam repetant neceſſe eſt? Nam, quam multi ex hac gente tum belli tum domi praeſtantes ac plane ſingulares viri deinceps atque admirandi prodierint, quibus imperiis atque honoribus, quantaque nominis celebritate floruerint, quid me attinet commemorare? Poſſem Gothofridum Bullionium, illum, cujus ductu atque auſpiciis iter eſt ad Hieroſoly-

Digitized by Google

ſolymorum urbem, antea obſtructum atque intercluſum, barbarorum internecione, noſtris exercitibus patefactum; & religioſiſſimum illud humani generis ad ſalutem, Deo vindice, revocati, monumentum, Chriſti ſepulcrum, ex hoſtium ditione ac poteſtate ereptum, populo Chriſtiano eſt reſtitutum: poſſem duos Carolos, Quartum & Quintum, Lotharingiae clariſſimos Duces; poſſem duos Guiſae item Duces, Franciſcum atque Henricum; poſſem innumerabiles alios proferre: qui, quum pacis artibus apprime florerent, maximis bellis, praeſertim pro Religione, ſuſcipiendis, perfecerunt, ut, non cum aliis, ſed ſecum ipſi de ſumma dignitate & in omni laudis genere praeſtantia certare viderentur. Verum me rapit ad ſe jamdudum, & quodammodo abſorbet orationem meam Francisci Tertii incredibilis vis animi ac magnitudo, pietas, moderatio, ſapientia, juſtitia, fortitudo, virtutes omnes; quibus majores ſuos non tam ſingulos aemulatur, quam unus exhibet univerſos: quae quidem tantae ſunt, ut conſtitui ſatis ac dijudicari non queat, plus-ne ille majoribus ſuis, an illi majores ſui debeant, & num ille ex ſuis, an ſui ex illo creſcant. Hoc breviſſimum dictu eſt, idemque veriſſimum, non egere alienis laudibus, qui abundet ſuis; nec, ſi nullos tales ex ſua gente majores habuiſſet, idcirco nos hominem, ſatis per ſe cognitum atque ſpectatum, minus admiraturos. Quo quidem loco hoc mihi levius onus imponi video, eoque me breviorem eſſe oportebit, quod Francisci Tertii virtutes cum notiſſimae vobis, tum etiam ſumma in admiratione ſunt: ut earum a me non

mo-

modo exornatio, ſed ne commemoratio quidem quaeri aut exſpectari videatur: quorum alterum moleſtum vobis, de notiſſimis rebus a me doceri; alterum mihi periculoſum ac turpe, ipſi illi, quem exornare velim, incommodum atque inimicum, ſi forte opinioni de illo veſtrae mirificae ampliſſimiſque judiciis minime orationis meae ſtudio celebrandi hominis ac facultate reſponderim. Perficiam tamen, ut neque in virtutum ejus commemoratione verſer, & tamen intelligatis, ita me univerſas fuiſſe complexum, ut a nemine neque diſtinctius explicari, neque uberius ornari amplificarique potuerint. Adeſtote igitur animis, quotquot hic adeſtis corporibus, & me de Francisci Tertii virtutibus nullam praecipuam commemorantem, ac tamen nullam praetermittentem diligenter attendite. Neque enim vereor, ne aut quidquam mihi arrogaſſe, quod praeſtare non poſſim, aut quidquam Francisco, quod illi debeatur, videar derogaſſe. Breve eſt, quod dicam, ſed quo uno & fidem meam liberaro, & omnia illi ſumma conceſſero. Franciscvs Tertivs is eſt, cui Carolvs Sextvs, Imperator Auguſtus, & ſummam belli graviſſimi contra Turcas commiſerit, & Mariam Teresiam filiarum maximam natu chariſſimamque deſponderit. Potuit-ne Franciscvs Tertivs magnificentius, cumulatius, explicatius a me, quam ſapientiſſimi Caeſaris tanto ſtudio judicioque laudari? Quae poteſt huic, bellica praeſertim, virtus abeſſe, quem ſuis provinciis in poteſtate retinendis, ſui nominis dignitati conſervandae, Chriſtiano Imperio ab immaniſſimis gentibus tutando, omnium mortalium ſecuritati praeſtandae,

Ca-

Carolvs Caeſar praepoſuit, & Eugenio illi magno atque inviſtiſſimo ſubrogavit? Non poſſum magis laudare Caeſarem, quam Caeſarem appellando: neque ulla major Francisci Tertii laudatio eſſe poteſt, quam tanti a tanto Caeſare fieri. Agite vero: quanta ejuſdem hominis dignitas ex eo, immo vero in eo declaratur, quod idem Caeſar dignum judicarit, cui filiam chariſſimam, electiſſimam faeminam, in matrimonium daret? Non ille hunc delegiſſet, ſi quem magis probaſſet: & certe alium probaſſet, ſi quem potiorem reperiſſet. Praeter enim patriam charitatem illam, qua parentes in liberos natura ſunt propenſi, ut eos etiam, qui minus videntur diligendi eſſe, maxime diligant, eiſque optimam vivendi conditionem facultatemque comparent; illa etiam Caeſari amoris erga filiam, & paternae de ea bene, ex animique ejus ſententia, collocanda, curae ac ſollicitudinis cauſa accedebat, quod pro lectiſſima, nec ſuo modo, ſed omnium gentium amore digniſſima faemina laborabat. Capiebatur mirandum in modum eximia Virginis honeſtiſſimaque forma; in qua nec majeſtas pulchritudinem deſideraret, nec pulchritudo quidquam de majeſtate decerperet; ut altera re matrem pulcherrimam, altera verendum auguſtumque patrem, mira quadam utriuſque rei confuſione ac temperamento, referret: indolem praeſertim egregiam, ſuaviſſimos caſtiſſimoſque mores, perſpicax ingenium, plurimarum rerum ſcientiam, dicta, facta filiae rariſſimae non modico neque uſitato patrum amore, ſed immenſo quodam ac ſingulari proſequebatur. Huic tantae tam eximiaeque virtuti pari virtute vir quaeſitus eſt; quem

non

Digitized by Google

non modo Caeſar, verum etiam Caeſaris filia, cui maxime conſultum in hac quidem re ipſe Caeſar volebat, tanto conjugio dignum judicaret. Habetis igitur utriuſque graviſſimis judiciis, CAROLI MARIAEQVE TERESIAE, FRANCISCVM TERTIVM reliquis praelatum omnibus: ut omnes ſummaſque virtutes confitendum ſit ineſſe ei, quem Caeſar ſibi generum legit, Caeſaris filia ſibi conjugem optavit. Si quis adhuc, quanta ſit FRANCISCI TERTII dignitas atque amplitudo, non ſatis intelligit, nec de ejus univerſis maximiſque virtutibus ſatis a me eſſe dictum arbitratur, is ſpecie quidem mihi facultatique meae non nihil detrahit; re autem vera plus quam ego velim, ac res ipſa patitur, tribuit atque concedit. Majorem enim orationi meae, quam tantis, quantas attuli, auctoritatibus fidem habiturus videtur; qui meae potius vocis auctoritatem ac teſtimonium requirit. Ego autem nihil mihi, omnia tribui veris argumentis ac rationibus volo. Vobis igitur mirifice gratulor, Florentini, omniumque gratulatione foelicitatem veſtram proſequendam cenſeo, qui Caeſaris Filiaeque Caeſaris judicio probatum, hoc eſt, omni virtutum, quae cadere in hominem poſſunt, genere praeditum atque ornatum principem nacti eſtis. Qui ſi idem amore eſt erga vos incredibili quodam ac ſingulari, ſi tantarum virtutum fructum in veſtram incolumitatem ac commodum eſt collaturus, ac ſui quodammodo oblitus de vobis eſt unice cogitaturus; immenſum quiddam atque infinitum eſt, quod ad veſtram totiuſque Etruriae foelicitatem accedat. De quo ne dubitare poſſitis, duo illa pauliſper tempora animis veſtris proponite:

Digitized by Google

ponite: alterum, quo primum fuit huic imperio deſtinatus; alterum, quo nuper ad vos ex Germania venit. Nihil illo veſtri veſtrorumque commodorum amantius fieri aut cogitari poſſe intelligetis.

Lotharingiae, quae Galliae Belgicae regio eſt multo ampliſſima ac florentiſſima Franciscvs Tertivs imperitabat. Erat id ei paternum avitumque & ab ultimis uſque majoribus, jure hereditario, traditum ac commendatum imperium: quod ita diligenter ac ſtudioſe retinebat, ut in eo conſervando ſuas omnes totiuſque poſteritatis ſuae fortunas eſſe poſitas & conſtitutas arbitraretur; nihilque mallet, quam inclyto conjugio, affluentibus copiis ac multiplici prole floreſcentem, patrio inter ſuos regno conſeneſcere. Colebant autem eum populi ſic ac diligebant, ut ſua bona ſibi diripi vitamque adeo eripi mallent, quam ſuum ab ſe divelli Principem ac diſtrahi paſſuri eſſe viderentur. Ecce autem de Etruriae Succeſſore ſubrogando, veſtris temporibus ita poſcentibus, & de florentiſſimo hoc imperio Francisco Tertio committendo agi coeptum eſt. Cohorruit Lotharingia univerſa improviſo acerbiſſimoque nuncio: vox propemodum ac ſpiritus eſt, tam horribilis calamitatis denunciatione ac metu, omnibus intercluſus. Maerebant, afflictabantur, prope exanimati concidebant. Denique, quum jam nihil in vita fore poſthac jucundum ſibi, Francisco amiſſo, confiderent, crudelem vitam abrumpere ac mori potius, quam in tanta rerum ſuarum acerbitate verſari cupiebant. Vna modo ſpe illa ſuſtentabantur animi, fore, uti conditionem Franciscvs nequaquam acciperet, ſuorumque rationes

potio-

Digitized by Google

potiores, quam alienorum duceret. Verum, ubi non ita eſſe intellectum eſt, ac de veſtris commodis cogitantem illum Etruriam Lotharingiae praeferre ſenſerunt: tum enim vero deſperare rebus ſuis omnino coeperunt; & vicem dolentes ſuam, fortunaeque inconſtantiam atque impetum incuſantes, durius ſecum agi, quam cum caeteris gentibus atque atrocius ſtatuerunt. Etenim caeteris eripiuntur fere Principes neceſſitate moriendi atque natura; ſibi viventem eripi atque adeo vigentem florentemque intelligebant: ut in acerbiſſimo ſuo graviſſimoque caſu non exſpectata communis humanitatis conditio, ſed multo ante repraeſentata videretur. Ex ſenſu doloris veſtri, quem tam acerbum, Florentini, in obitu ſuperioris Principis, non ſine ratione juſtiſſimiſque cauſis, ſuſcepiſtis, quam graviter Lotharingici abitum ſui Principis atque amiſſionem tulerint ac ferre debuerint, exiſtimare poteſtis. Nam in obitu quidem vel chariſſimorum, etſi gravi dolore ac deſiderio angimur, tamen, quum naturae repugnare nec neceſſitati fatoque parere minime ſani eſſe ſentiamus, ratione in conſilium advocata, naturales illos immoderatoſque motus, ubi paululum ſeſe effuderunt atque jactarunt, cohibemus continuo atque comprimimus. At vero in charorum hominum diſceſſu, quos non mortali conditione, ſed caſu voluntario aliquo in perpetuum amittimus, non a natura, cui eſſe acquieſcendum putamus, ſed ab hominum iniquitate, cui reſiſti ac repugnari in noſtris incommodis poſſe atque adeo debere cenſemus, invadi nos ac violari arbitramur: ut iniquius aliquando atque aegrius vivorum, quam mortuorum diſceſſus

atque

Digitized by Google

atque diſcidium feramus. Neque haec Franciscus non intelligebat; quantoque in maerore Lotharingici, profectione illa ſua ac fuga, futuri eſſent, videbat. Erat illi grata ac jucunda tanta ſuorum erga ſe ſtudii benevolentiaeque ſignificatio; amabat amorem; dolore ac luctu commovebatur. Verumtamen obverſabatur illi ante oculos Etruria; quae illecebris neſcio quibus ſuis, occultaque quadam amoris vi ac vehementi, eum ad ſeſe rapiebat potius quam invitabat. Ceſſit enimvero blandiſſimo lenocinio; tradidit ſeſe atque addixit Etruriae; voſque jam tum mente animoque complexus, alienos praetulit ſuis, nec, niſi vos, duxit ſuos. Hoc quantum eſt, Florentini! quam inuſitatum! quam inauditum! quantaque in eo incredibilis erga vos vis amoris oſtenditur? Neque enim mediocribus quibuſdam vinculis adſtricti patriis quiſque regionibus retinemur. Hic incunabula, hic ſedes, hic gentis inſignia, hic monimenta majorum, conſuetudines amicorum, conjunctiones propinquorum, ſenectutis perfugium, &, vel in ipſa morte, multa tot inter charos ſolatia, funeris piae complorationes, ſepulturae domeſticae religiones. Itaque ſapienter inductus eſſe a ſummo Poëta (1) prudentiſſimus vir Ulyſſes exiſtimatur; cui quum Calypſo immortale aevum, ſecum ſi perpetuo manere vellet, polliceretur, negavit; Ithacamque illam ſuam, in aſperrimis ſaxis tamquam nidulum affixam, ipſi immortalitati anteposuit. Nimirum omnes omnium charitates Patriae charitas vincit. Sed hanc ipſam tamen rerum omnium victricem charitatem Francisci Tertii inaudita

(1) Homer. Odyſſ. l. v.

Digitized by Google

erga vos atque incredibilis charitas vicit. Statuit, hanc, quae veſtra patria eſt, ſibi non eſſe alienam; illam, quae veſtra non eſſet, non duxit ſuam: ac, tamquam inter vos vobiſque unice natus eſſet, vobis, inter vos, ac vobiſcum vivere, animum veſtri amantiſſimus Princeps induxit.

Jam quale ad vos iter, abdicato Lotharingiae imperio, proxime inſtituerit, extremo loco cognoſcite. Expleri foelicitatem veſtram ac plane cumulari, tanta ac tam ſingulari amoris ſignificatione, intelligetis. Profectionem ille quidem aliquamdiu Italicam diſtulit, neque ſtatim, ac veſter eſſe Princeps coepit, vobis praeſentiae ſuae copiam fecit. Maximo difficillimoque bello implicatus, quo bello rei Chriſtianae ſalus ac dignitas agebatur, itineris faciendi tempus publicis temporibus eſſe tranſmittendum putavit. Verum ille ita a vobis abfuit, ut veſtrae etiam incolumitati atque otio tum maxime proſpexerit, ſuiſque laboribus atque periculis, ſollicito animo atque amantiſſimo, conſuluerit. Non ferociſſimorum hoſtium impetum atque immanitatem pertimeſcebat, non ullam dimicationem, non ullum vitae diſcrimen in acie atque in proeliis pro communi, veſtraque potiſſimum, ſalute deprecabatur. Equidem de tanto Imperatore non poſſum dicere, caviſſe eum ſibi aliquando, quo caveret vobis; vitaeque ſuae aliqua in re peperciſſe, ut eam veſtrae foelicitati ac bono reſervaret. Illud mihi videor vere eſſe dicturus: ſi quid illi, in tanto bello quotidianiſque contentionibus atque periculis, humanitus accidiſſet, non id fortiſſimo viro doliturum fuiſſe, quod vitam, naturae debitam, immortalitati ac gloriae redderet;

ſed

Digitized by Google

ſed quod veſtro conſpectu, multo jucundiſſimo atque exoptato, ante quam e vita excederet, caruiſſet. Sed omen triſtiſſimum atque horribile ac omne periculum ſuperi averterunt; ſibi vobiſque ſervarunt; incolumem atque victorem praeſtiterunt. Ponuntur arma; miles in hiberna dimittitur; res bellicae paululum conquieſcunt. Num hic Franciscvm etiam, num amantiſſimi Principis de vobis curam ac ſollicitudinem, num deſiderium quamprimum videndi vos, Florentini, conquieturum putatis? Iter illi ex Hungaria continuo Viennam: Vienna confeſtim ad vos cogitabat. Quo tuus iſte curſus, impiger atque invicte Imperator? quo tanta feſtinatio iſta atque celeritas pertinet? Nullam-ne diuturno militiae labore atque opere, aſſiduiſque ac difficillimis itineribus defatigato corpori atque confecto; nullam tanti belli adminiſtratione ac curis defeſſae menti atque contractae convenit requietem ac relaxationem dari? Atqui victrices legiones tuae, te non modo permittente, ſed imperante, curant ſeſe hoc tempore atque reficiunt; vacuaeque curis atque laboribus, ſumma tranquillitate in hibernis atque otio ſuaviſſimo perfruuntur. Iniquum eſt profecto, ducem, ceſſante milite, laborare. Quid? Saeviſſimam anni maximeque infeſtam tempeſtatem non animadvertis? Dabis te igitur ſumma hieme in iter? Non montium difficiles lubricoſque adſcenſus atque deſcenſus, non torrentium ac fluminum periculoſos tranſitus, non viarum ſalebras aſperrimas caecoſque hiatus, non imbres, non nives, non vim ventorum ac frigorum pertimeſcis? Nos tectis urbium parietibuſque defenſi inſolitam caeli intemperiem atque

 in-

Digitized by Google

inclementiam ferre vix poſſumus. Quid ſub dio, inter Apenninorum pruinas illas ac nives, iter habentibus fiet? Sed ne perpetuo quidem atque interrupto itinere venire in Italiam, curſuque conſueto poteris. Obvallatos aditus atque intercluſos peſtilentiae metu ac ſuſpicionibus offendes. Si recte te atque animum tuum novi, aegrius haſce moras, quam reliquas itinerum difficultates feres. Moleſtum eſt, tot inter caeli terraeque incommoda, peregrinari: properantem vero in medio curſu detineri ac retardari, certe moleſtius ac non ferendum. Haec omnia, Princeps, vitaris, vitaeque tuae, qua noſtra omnium continetur, valetudinique peperceris, ſi iſtud iter in aliam, quae mox ventura eſt, magis idoneam tempeſtatem diſtuleris. Perfer modo deſiderium: ſine paululum frangat ſeſe vis hiemis atque caeli: dum itinera libera atque aperta fiant, pauliſper exſpecta. Serius ad nos, modo tutius ac ſine moleſtia tua, Princeps, veni.

Hiſce vocibus amantiſſimis Etruria, ut mihi quidem videtur, Principem ſuum, ubi primum de ejus conſilio huc ad vos, poſt tanti belli labores perque itinerum tot incommoda, veniendi cognovit, anxia atque ſollicita compellabat: quibus incenſam moraeque impatientem hominis cupiditatem reſtingueret ac retardaret. Quid ille? Num ſibi perſuaderi quidquam eſt paſſus? num orationi ſuccubuit? num precibus conceſſit? Ceſſiſſet ille quidem (nam quid eſt illo mitius atque indulgentius?) neque quidquam repugnaſſet, niſi in eo, quod rogabatur, amori erga vos ſuo, acri ac vehementi, vim quamdam fieri, aut certe modum ſtatui, praeſcribique ſenſiſſet. Non ille ita vos diligebat,

ut

ut, vel rogatu veſtro, poſſet aut minus diligere vos, aut minores, quam ipſe vellet, diligendi vos ſignificationes dare. De itinere etruſco, ſine cunctatione ſuſcipiendo, agere adhuc armatus bellique egregio pulvere paene ſordidus coepit.

Hic jam certe Uxor amantiſſima intercedet: &, quod Etruria a Principe non potuit, ipſa a Viro profecto impetrabit. Num abire, vix ex belli ore tantiſque periculis ereptum, ex longoque, quo paene contabuerat, deſiderio receptum; & diuturnis perque incommodis itineribus ſeſe, tam adverſa tempeſtate, committere chariſſimum atque amantiſſimum Conjugem ſinet? Quod ſi ſe comitem ac ſociam itinerum ac laborum adjungere generoſa atque amans Virago deſtinarit; ſi, ne cupido profectionis Viro retinendo moleſta ſit, ſibi, Viri cupidiſſimae, remanendo infeſta ac gravis, una ſimul proficiſci atque in iter ſe dare conſtituerit: huic certe ſuaviſſimae Filiae tali conſilio providentiſſimus Pater obſtabit, Mater amantiſſima repugnabit. Non poterit tantam utriuſque auctoritatem illa defugere: nolet hunc acerbiſſimum chariſſimis Parentibus dolorem inurere: ſi non imperio, at certe precibus lacrymiſque flectetur. Ita Mariam Teresiam Parentes abire non ſinent; Franciscvm abire non ſinet Uxor; Etruria ſui Principis incommodorum metu curaque levabitur.

Sed jam tempus illud metus ac ſollicitudinis abiit, Florentini. Nunc decet, quoniam quidem tam belle res e veſtroque commodo proceſſerunt, tantummodo laetari vos atque geſtire, nec de praeteritis veſtri Principis incommodis, niſi ut eximium ac ſingularem hominis

erga

Digitized by Google

erga vos amorem , in iis veſtra cauſa ſuſcipiendis ac tolerandis , intelligatis , cogitare : quibus uſque adeo deterreri ſe non eſt paſſus , ut in eorumdem ſocietatem non modo inclytum FRATREM , verum etiam auguſtam CONJUGEM , volentem illam quidem , nec Viro quidquam de amore erga eoſdem vos concedentem , vobis quam illi certe commodior , veſtri ſtudioſiſſimus cupidiſſimuſque vocarit . Iter longum atque difficile , horrida maximeque infeſta tempeſtate , non maerore non lacrymis amantiſſimorum ſui chariſſimorumque permoti , laeti atque alacres ingreſſi ſunt : nec vero illi , quam difficilis eſſet via , ſed quam longa , cogitabant : cujus ſi brevitas incommodis ſuſcipiendis redimi potuiſſet , multis partibus plura ac graviora , quo fieret illa breviſſima , ſuſcipere non dubitaſſent . Nihil ſolet eſſe viatoribus tam opportunum tamque jucundum , quam paratae diverſoriorum ſtationes ; ubi diurnis laboribus moleſtiaque defuncti , nocturnae quietis aliquid ac levationis defatigatis corporibus taedioque affectis animis impertiant . Quo reliqui capiuntur ac recreantur , eo nihil illis , ad vos inflammato ſtudio properantibus , odioſius atque moleſtius : ut quiete defatigari , itinere ac curſu levari ac refici viderentur . Aſſiduus illis de vobis inter ſe ſermo ; vix ulla ſecum , niſi de vobis , cogitatio . Quo propius Etruriam accedebant , eo minus eos tanti itineris ſuſcepti tantorumque incommodorum poenitebat : quin immo eo magis de tali conſilio ſuo propoſitoque gaudebant . Vt vero in conſpectu ex edito quodam propinquoque loco Florentia fuit , non ſecus affectos eos intimiſque commotos ſenſibus affirmant , ac ſi , non hoſpitam tum pri-

mum

Digitized by Google

mum terram adſpicerent, ſed dulciſſimam patriam, ex longo errore ac veluti poſtliminio, reviſerent. Haſce inter itinerum aſperitates, animorum autem tam ſedulas atque officioſas curas, tandem ad vos veſtri amantiſſimi Principes pervenerunt.

Hic ego jam finem dicendi faciam neceſſe eſt. Plura ac majora vel in ipſo illo primo adventu vidiſtis atque experti eſtis, quam quae ego aſſequi aut complecti oratione mea poſſim. O noctem illam beatam & prope ad immortalitatis memoriam conſecrandam! O occurſus illos veſtros, cum dignitatis tum etiam inuſitatae cujuſdam jucunditatis pleniſſimos! O effuſas gratulationes! O ſecundos feſtoſque clamores, quibus peregre venientes excepiſtis! Quis non interfuit? quis non gaudio laetitiaque exſilivit? quis non, ſuorum Principum adſpectu mirifice captus ac delinitus, Populorum foelicitatem intra moenia receptam ſenſit? O conſequentes deinceps dies, vobis Etruriaeque univerſae auſpicatiſſimos, & futurae omni poſteritati veſtrae tamquam ſacros quotannis colendos ac celebrandos; quibus, tot jam ſignis atque indiciis amoris, tam brevi tempore, editis ac declaratis, quam chari veſtris Principibus eſſetis, ſentire potuiſtis! Videtis profecto, prima illa hiſce noviſſimis pulcherrime reſpondere. Etruſci imperii ſucceſſorem, ſtatim ac ſuperiore Principe orbati eſtis, talem ab Deo immortali paratum vobis atque oblatum, me dicente, cognoviſtis, qui ſine bello aut tumultu, ſine animorum ancipiti atque anxia, qualis futurus eſſet, dubitatione, ſine temporis mora, maturus jamtum atque perfectus, & ſummis virtutibus cum bellicis tum domeſticis praeditus, amore praeſertim erga

vos

vos ſingulari , olim in Etruriam veniens ſuis populis imperaret. Hac tanta foelicitate, quae vobis tum ventura oſtendebatur , allata ac praeſente nuper potiti eſtis . Nihil jam , quo omnium gentium foeliciſsimi & ſitis & habeamini , eſſe reliquum intelligo , niſi (id quod ab eodem immortali Deo omnes , qui veſtro nomini ac commodis maxime favemus , enixe petimus atque precamur) ut veſtris Principibus diutiſsime vos, veſtrorum Principum filiis atque nepotibus , eorum ſimilibus , veſtra poſteritas omnis atque Etruria univerſa , perpetua ac ſempiterna ſucceſsione , perfruatur. Dixi .

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

F I N I S.

Digitized by Google